

VELFJORD KIRKE, BRØNNØY KOMMUNE, NORDLAND

Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022

Nina Kjølseth Jernæs og Iver Schonhowd

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Velfjord kirke, Brønnøy kommune, Nordland Tilstandsregistrering av kunst og inventar, 2022	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 149	Publiseringsdato 12.12.2022
	Prosjektnummer 1022278-01	Sider 14
	Avdeling Konservering	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Nina Kjølens Jernæs og Iver Schonhowd	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-296-7	Oppdragstidspunkt / periode utført Sept-okt 2022
	Forsidebilde Detalj fra altertavlen. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren	

Prosjektleder Nina Kjølens Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Iver Schonhowd
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewsen

Oppdragsgiver / finansiert av Riksantikvaren
--

Sammendrag Som ledd i de nasjonale oppgavene tildelt fra Klima- og miljødepartementet gjennomfører NIKU i samarbeid med Riksantikvaren tilstandsregistrering av kunst og inventar i norske kirker årlig. I 2022 gikk turen til Helgelandskysten i Nordland. Det ble gjennomført en tilstandsregistrering av kunst og inventar i Velfjord kirke i september, 2022. Alle historiske inventarstykker samt sølvtøy og liturgiske gjenstander var i god stand og fikk tilstandsgrad 1.
Abstract In collaboration with The Directorate for Cultural Heritage, NIKU carries out condition registration of art and furnishings in Norwegian churches annually. This is a part of the national tasks assigned by the Ministry of Climate and the Environment. In 2022, the trip went to the coastal area of Helgeland in Nordland County. A condition assessment of art, inventory and interior was carried out in Velfjord church in September 2022. All the assessed objects were in good condition and got the condition grade (TG) 1.

Emneord kirkekunst, kirkeinventar, tilstandsregistrering, konservering
Keywords Religious art, church inventory, condition assessment, conservation

Avdelingsleder
 Kjersti Marie Ellewsen

Innholdsfortegnelse

1	Prosjektopplysninger	7
2	Bakgrunn for tilstandsregistreringene	7
3	Sammendrag av tilstandsregistreringen i Velfjord kirke i 2022	7
3.1	Kunst/inventar med tilstandsgrad 1	8
4	Ytterligere anbefalinger	9
5	Kilder	9
6	Fotografier september 2022	10

1 Prosjektopplysninger

Kirke:	Kulturminne ID 85800-2, Velfjord kirke, Brønnøy kommune, Nordland
Kirketype:	Trekirke med korsplan bygget i 1674
Vernestatus:	Automatisk listeført
Klimaregistrering:	Nei
Bruksfrekvens:	Gudstjenester ca. hver 3. uke, begravelser kommer i tillegg.
Oppvarming:	Termostatstyrte, nye rørovnere. Kirken varmes kun opp når den er i bruk.
Belysning:	Elektrisk belysning
Befaring:	26.09.2022
Registratorer:	Nina Kjølse Jernæs og Iver Schonhowd, NIKU
Rapport:	12.12.2022
Foto:	Nina Kjølse Jernæs, NIKU, og Henrik Smith, Riksantikvaren
Prosjekt:	Tilstandsregistrering av kunst og inventar i kirker 2022.

2 Bakgrunn for tilstandsregistreringene

Tilstandsregistreringene er gjennomført i samarbeid med Riksantikvaren, og med nasjonale midler fra Klima- og miljødepartementet. Formålet er å vurdere og registrere tilstanden på veggfast og flyttbar kunst og inventar. Tilstandsregistreringen vil fungere som et grunnlagsdokument for videre planlegging av vedlikehold, sikring og konservering av kunst og inventar i kirkene.

Tilstanden ble undersøkt i hovedsak visuelt og registrert på stedet. De viktigste dataene som blir registrert er følgende:

- Objekttype (altertavle, prekestol, veggdekor osv.).
- Objektbeskrivelse (gjenstandens utforming, f.eks. dekor og farger, og størrelse).
- Gjenstandsmateriale (hovedmaterialene som gjenstanden består av).
- Tilstandsgrad (Tilstandsgraden registreres med tallverdier fra TG 0 – 3, hvor TG 0 betyr god tilstand, ingen tiltak nødvendig, TG 1 stabil tilstand (gjenstanden kan ha noen skader, men ingen aktivitet i skadene) overvåking anbefales, TG 2 noe skadeutvikling registrert, overvåking/ behandling anbefales og TG 3 dårlig tilstand med betydelig skadeutvikling registrert og behandling nødvendig). TG 9 benyttes dersom man ikke har anledning til å utføre tilstrekkelig undersøkelse, for eksempel på grunn av plassering.
- Tilstandsbeskrivelse (en forklaring av tallverdiene).
- Bevaringsgrad (Hvor mye av gjenstanden som er opprinnelig, og eventuelle nyere overmalinger, mangler ved gjenstanden, avdekkinger osv.).
- Skadeårsak (tørkeskader, lyspåvirkning osv.) dersom kjent.
- Tiltakstype (f.eks. overvåking, behandling mm. Vurderes først og fremst ut fra tilstandsgrad og i en viss grad bevaringsgrad og verdi).

Dataene fra registreringene legges inn i Riksantikvarens datasystem, Askeladden, mens denne rapporten er et sammendrag av registreringene som er utført.

3 Sammendrag av tilstandsregistreringen i Velfjord kirke i 2022

Velfjord kirke (der navnet Nøstvik kirke også brukes) er rikt dekorert med opprinnelig inventar og interiør. Det er utført en del arbeid på inventarstykkene i kirken, og generelt sett har de god tilstand. Alle registrerte gjenstander hadde god tilstand (TG1).

3.1 Kunst/inventar med tilstandsgrad 1

Objekt: Altertavlen i koret er tredelt med motivene Nattverden, Korsfestelsen og den seirende Kristus øverst. Den er skåret i tre, malt med olje og forgylt, og er datert 1758. Mål: B:290, H: ca 400 cm, D: 48 cm. *Bevaringsgrad:* Altertavlen har ingen mangler, men den er tidligere overmalt og reforgylt. Marmorering og billedfeltene er ikke overmalte. *Tilstandsvurdering:* Konsollene til Moses og Aron har slått seg noe. Billedfelt har en delvis nedbrutt ferniss. En del stearinsøl på predella, ellers i god og stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: To lysestaker i messing, trolig fra 1600-tallet. Mål: H: 21 cm, Diam: 16 cm. De er plassert på alteret. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Døpefont skåret i ett stykke tre og bemalt med oljemaling og bronsering, trolig fra 1700-tallet. Den er marmorert i to farger og bronsert på midten. Mål: H: 75 cm, Diam.: 50 cm. Døpefonten står i skipet ved prekestolen. *Tilstandsvurdering:* Gjennomgående vertikale sprekker. Mekaniske skader i nedre delen, spesielt i den tynne delen i basen. Fonten har en overflatebehandling som gulner noe. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Dåpsfat i messing, trolig fra 1600-tallet. Mål: Diam.: 26 H: 10 cm. *Bevaringsgrad:* Spor etter spunset tekst rundt på hele bremmen. En spekk i bunnen som er reparert med lodding. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Prekestolen fra 1763 har fire felt dekorert med de fire evangelistene. Den er skåret i tre, malt med oljemaling og forgylt. Mål pr. dekorerte felt: H: 118, B: 60, D: 127 cm. Underside, løk: H: 73 cm. Prekestolen er i skipet inntil søndre vegg. *Bevaringsgrad:* Tidligere restaurert. Ny trappeoppsats. All forgyllingen er reforgylt, løken i underkant er ny, mens drueklasen er eldre. Restaurerte omramminger rundt billedmotivene, slitte overflater i billedfelt, noen lister mangler. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Sekskantet lydhimmel fra 1763. Den er skåret i tre, malt med oljemaling og forgylt, med due i midten. Mål: D: 125, H: 18 cm. *Bevaringsgrad:* Tidligere restaurert, ny oppmaling i rammeverk. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Messinglysekroner fra 1795 i to nivåer med åtte lysarmer i hvert nivå. *Bevaringsgrad:* Noen nyere deler. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Katekismetavle henger på kirkeskipets nordvegg, datert 1641. Den har grovt utskårede bokstaver og ornamentering i tre, malt med oljemaling/beis. Mål: B: 185, H: 162 cm, D: 17 cm. *Bevaringsgrad:* Nyere belistning er montert og den er beiset i ulike farger. Rester av maling og lakk som er påført i senere tid. *Tilstandsvurdering:* Mekaniske skader. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Relikvieskrin laget av et helt stykke eik med marmorlokk med fem graverte kors. Skrinet er trolig fra før reformasjonen. Mål: B: 26, D: 21, H: 5 cm. *Tilstandsvurdering:* Bruksskader, ellers stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Kalk i sølv, trolig fra 1600-tallet. Innskrift på sokkel og spunset dekor. Linjedekor i bremmen. Mål: H: 17 cm, Diam.: 12 cm. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Disk i sølv, trolig fra 1600-tallet. Stempel som på kalken. Mål: Diam.: 14 cm. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

Objekt: Oblatskrin i sølv, muligens fra 1700-tallet. Akantus, blomsterdekor og spunsing. Mål: Diam.: 10 cm, H: 5,5 cm. *Tilstandsvurdering:* Stabil tilstand. *Anbefaling:* Overvåking.

4 Ytterligere anbefalinger

I kapittel 3 gis det anbefalinger for hva som trengs av konservering for å bevare kirkens kunst og interiør. Arbeidet som anbefales utført, krever spesialkompetanse i de aller fleste tilfeller. Det vises derfor til en kartlegging som KA Kirkenes arbeidsgiverorganisasjon, har gjort i 2022. Her beskrives norske kirkers unike samling av kunst, bruksgjenstander og liturgiske gjenstander, som krever egnet kompetanse og erfaring innen arbeid med lignende materiale. Eksempler på dette er malerikonservator for arbeid med bemalte gjenstander og kunst, gjørtler med erfaring innen reparasjon av kulturhistorisk viktige gjenstander av messing og bronse og sølvsmed med kompetanse på kirkesølv.

Rapporten som omfatter kartlegging av blant annet nødvendig kompetanse for å konservere/restaurere/repasere gjenstander som finnes i norske kirker, er tilgjengelig her: «Kirkens særskilte verdier. Kartlegging av omfang, tilstand og kritisk kompetanse (2022)»: <https://www.ka.no/service/300851/download/id/719741/name/Kirkenes+s%C3%A6rskilte+verdier+KA+rapport+2022+-+web.pdf>

Det er viktig at alt av eldre kirkeinteriør og liturgiske gjenstander registreres i Kirkebyggdatabasen. Dersom dette ikke er gjort, anbefales det å registrere kulturhistoriske gjenstander med tekst og bilder i databasen. Informasjon om enkeltgjenstander i denne rapporten kan brukes som utgangspunkt for beskrivelse

Det anbefales at det utarbeides en plan for beredskap og en verdbergingssplan for enkeltgjenstander dersom dette ikke er gjort.

5 Kilder

Kirkesøk, Kirkebyggdatabasen og Riksantikvarens arkiv.

6 Fotografier september 2022

Foto 1: Altertavlen fra 1758. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 2: En av to lysestaker i messing, trolig fra 1600-tallet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 3: Prekestol med lydthimmel. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 4: Døpefont, trolig fra 1700-tallet, med dåpsfat trolig fra 1600-tallet. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 5: Lysekrone i messing. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 6: Katekismetavlen fra 1641. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 7: Relikvieskrin fra førreformatorisk tid. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 8: Kalk i sølv. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 9: Detalj av kalkens fot. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 10: Disk i sølv. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 11: Detalj av diskens stempel. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Foto 12: Oblatskrin i sølv. Foto: Henrik Smith, Riksantikvaren.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 149

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00